

ובלומדי דברי רש"י ז"ל התעוררתי בס"ד, דמאי הא דקאמר שביום הכיפורים נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה, ואמר לו למשה סלחתי כדברך, והרי סלחתי כדברך לא אמר הקב"ה למשה כאשר פייסו בחטא העגל, אלא אמר לו כאשר משה פייס לקב"ה בחטא המרגלים, וכמפורש במקרא במדבר (י"ד כ') ע"ש.

ומצאתי אחר כן בפירוש הרב החזקוני ז"ל על התורה דברים שם שעמד בזה על דברי רש"י וכה כתב: "מה שפירש רש"י כאן ואמר למשה סלחתי כדברך, אינו הכתוב שכתב בפרשת שלח לך על המרגלים ויאמר ה' סלחתי כדברך, אלא הוא לשונו של רש"י ז"ל, דהא קים לן בי"ז בתמוז תיכף ליצאת מצרים נעשה העגל, והמרגלים לא נשתלחו עד כ"ט סיון שלאחר כן" ודוק.

מיהו במשך השנים שנתתי לבי לדבר ראיתי שרז"ל בכמה מקומות דורשים פסוק זה ויאמר ה' סלחתי כדברך האמור בחטא המרגלים לחטא העגל, כגון במדרש שמות רבה (פכ"ט ס"ז): "אני עשיתי לישראל שנאמר הוא עשך ויכוננך, ואני אשא שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים, אני אסכול בעגל, ואמלט שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברך", ומפורש דדרשו פסוק זה על חטא העגל.

וכן עוד שם (פנ"א ס"ד): "הקב"ה חייב את ישראל והביאם לפני הר סיני ונתן להם את התורה וקראן ממלכת כהנים ושנאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, אחר ארבעים יום חטאו, אותה שעה אמרו הגויים אינו מתרצה להם עוד שנאמר אמרו בגוים לא יוסיפו לגור, כיון שהלך משה לבקש רחמים עליהם, מיד סלח להם הקב"ה שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברך".

ובכמו כן במדרש דברים רבה (פ"ג סט"ו): "מה עשה מיד ויחל משה את פני ה' אלהיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה וגו' אמר לפניו עשה בזכות שלשה אבות וכו' זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך כיון שהזכיר משה זכות אבות, מיד אמר לו סלחתי כדברך".

ובמדרש תנחומא הקדום (פרשת וישלח ס"י): "כשעשו אותו מעשה מה עשה הקב"ה אמר למשה לך רד כי שחת עמך וכו' מיד עמד משה בתפילה ובתחנונים שנאמר ויחל משה וכו', ויאמר ה' סלחתי כדברך, מיד וינחם ה' על הרעה", וכן במדרש תנחומא (פרשת וירא ס"ג) ועוד.

וגם בספר הזהר הקדוש ח"א (דק"ו ע"א) אמרו: "כיון דאמר קב"ה סור מהר מן הדרך וגו' עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו, מיד מה כתיב ויחל משה את פני ה' אלהיו וגו', ואף על גב דכלהו חטו לא זז מתמן, עד דאמר ליה קב"ה סלחתי כדברך", וכיוצא בזה מצאתי בספר הזהר הקדוש ח"ב (רי"ד סע"ב) עיין שם.

ולפי זה יש לפרש דברי רש"י ז"ל כפשטן וכמנהגו הטוב נגד אחר דברות רז"ל
והעתיק דבריהם וכן"ל ואתי שפיר ודוק.

וזו לשון רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה במדבר (י"ד ספ"ז): "סלחתי כדברך רז"ל
הבינו פסוק זה בהרבה מקומות בתלמוד שעל מעשה העגל נאמר, והוא שאמרו
עמד ארבעים יום שלישיים ונתנו לו לוחות שניות ויום הכיפורים היה יום סליחה
וכפרה שאמר לו סלחתי כדברך עון העגל, אבל על עון זה של המרגלים אני סולח
וכו', ולזה כיונו חכמים ז"ל שאמרו על עון העגל נאמר, וכן תאמר שעל עון עגל נאמר
אף על פי שנכתב בעון המרגלים ע"ש, ועם דברי רבינו בחיי ז"ל הכל אתי שפיר
ודוק.

אחר זמן רב מצאתי בהגהות הגאון רד"ל לפרקי רבי אליעזר (ס"פ מ"ו אות פ"א),
ובהגהות רש"ש חגיגה (ו' א'), ולשמות רבה (פנ"א ס"ד) ובהגהות מהרז"ו על
המדרש רבה לשמות רבה ודברים רבה דלעיל, שעמדו בהא והאריכו והזכירו כל מה
שנאמר בעניין עש"ב. [ועיין במבוא לספר סדר עולם (דף קמ"א) ודוק].

עוד דע דמה שכתב בשפתי חכמים על פירוש רש"י שם שריצוי דראש חודש אלול
היה לענין נתינת הלוחות ולא לחטא העגל ורק ביום הכיפורים היה כפרה לחטא
העגל ע"ש, ויש לעיין בהא, ועיין רש"י תענית (ל' ב' סד"ה שניתנו) ויתבאר במקומו
בס"ד.

סימן קסט

בענין חרון אף

פרשת עקב תשמ"ח.

דברים (י"א י"ז): "וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים, והארץ לא תתן את יכולה", וגו'.
ובספרי (שם פסקא ז'): "וחרה אף ה' בכם, שומע אני שהם כלים, תלמוד לומר ועצר
את השמים וגו', חמשה מיני פורעניות הם עתידים לבוא עליכם וכן הוא
אומר חיצו אכלה בם, חיצו כלים והם אינם כלים, וכן הוא אומר כלה את חמתו שפך
חרון אפו, נאמר כאן אף ונאמר להלן חרי אף, מה חרי אף האמור להלן חרב אף חרי
האמור כאן חרב, ומה חרי אף האמור להלן דבר וחיה רעה, אף חרי אף האמור כאן
דבר וחיה רעה, ומה חרי אף האמור להלן עצירת גשמים וגלות, אף חרי אף האמור
כאן עצירת גשמים וגלות, נמצינו למדים שכל מקום שנאמר חרי אף, חמישה מיני
פורעניות הם: חרב, וחיה רעה, ורעב, ודבר ועצירת גשמים וגלות."